

Η τέχνη της σφραγιδογλυφίας μεταφυτεύτηκε από τη μινωική Κρήτη στην ηπειρωτική Ελλάδα στην εξελιγμένη της μορφή και μ' ένα ήδη πλούσιο θεματολόγιο. Οι σφραγίδες της εποχής των λακκοειδών τάφων είναι έργα μινωικά ή πάντως έργα που στέκονται πολύ κοντά στη μινωική τέχνη. Ο γνήσιος μυκηναϊκός ρυθμός διαμορφώνεται βαθμιαία και εμφανίζεται στις σφραγίδες από το 1450 π.Χ. και εξής, εποχή κατά την οποία, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, ιδρύονται τα πρώτα εργαστήρια σφραγιδογλυφίας στην ηπειρωτική Ελλάδα.

Οι Μυκηναίοι άντλησαν διάφορα θέματα από το θεματολόγιο της μινωικής σφραγιδογλυφίας κάνοντας όμως μια επιλογή που ταίριαζε στην προσωπικότητά τους. Δεν αγαπούν τα πολλά φανταστικά ζώα και τους εξεζητημένους συνδυασμούς. Διατήρησαν τον γρύπα, τη σφίγγα και τον Δαίμονα γιατί ασφαλώς οι μυθικές αυτές μορφές παρουσίαζαν κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον γι' αυτούς. Γενικά προτιμούν να απεικονίζουν πραγματικά όντα και μάλιστα ζώα μεγάλα και δυνατά, αποφεύγοντας τα έντομα, ψάρια και άλλα συναφή. Στην απόδοση των μορφών δεν πρωτοτύπησαν και διατήρησαν τους μινωικούς τύπους, αλλά εισήγαγαν πολλά καινούργια θέματα από τον δικό τους τρόπο ζωής, πολεμικές σκηνές, σκηνές κυνηγιού, πάλη με άγρια ζώα και μάλιστα λιοντάρια.

Ο κύκλος των θρησκευτικών σκηνών που αρχίζει από τον 15ο αι. π.Χ. είναι θεματολογικά ο ίδιος στη μυκηναϊκή και μινωική σφραγιδογλυφία, αλλά στις μυκηναϊκές απεικονίσεις διαρθρώνεται διαφορετικά. Γενικά σε πολλές εκδηλώσεις της τέχνης, στη σφραγιδογλυφία, την τοιχογραφία και αλλού, παρατηρούμε ότι οι Μυκηναίοι δανείστηκαν στοιχεία που προέρχονταν από μια διαφορετική ιδιοσυγκρασία, αλλά που πολύ γρήγορα τα αφομοίωσαν και τα μετέτρεψαν σε καθαρά δικές τους δημιουργίες.

Οι Κρήτες είχαν συγκινηθεί πιο πολύ από τη μεταβλητή όψη της ζωής και γι' αυτό η τέχνη τους εκφράζει την κίνηση και την ρευστότητα. Οι Μυκηναίοι είχαν μεγαλύτερη έφεση για σαφήνεια, καθαρότητα και τεκτονικότητα, αποζητούσαν πιο πολύ τη στατική οργάνωση της εικόνας και το αδρό πλάσιμο. Το τριγωνικό σχήμα της εικόνας επικράτησε γιατί δίνει δυνατότητες για συνθέσεις κλειστές, στέρεες και ισορροπημένες. Οι Μινωίτες, έχοντας φυσιοκρατική αντίληψη για την τέχνη, βασισμένη στην άμεση παρατήρηση της φύσης, αποτύπωσαν χαρακτηριστικά στιγμιότυπα στάσεων και κινήσεων σε μια δεδομένη στιγμή και επεδίωξαν να τα αποδώσουν με μια τολμηρή ή απροσδόκητη συχνά, κίνηση. Αντίθετα οι Μυκηναίοι, παρόλο ότι βρήκαν στην εικονογραφία των σφραγίδων έτοιμες λύσεις, επιζήτησαν κυρίως τα αποκρυσταλλωμένα σχήματα. Είχαν την τάση να βλέπουν μια παράσταση, μια σκηνή, ένα θέμα, στη γενική του έκφραση και όχι σαν κάτι στιγμιαίο, μοναδικό, που δεν επαναλαμβάνεται. Γι' αυτό και η τέχνη τους διαμορφώνεται και εκφράζεται με στοιχεία που λειτουργούν συμβολικά και είναι συχνά συνοπτική με

αφαιρετική τάση.

Ο τρόπος με τον οποίο οι Μινωίτες συνέθεταν παραστάσεις δεν βρήκε ανταπόκριση στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ανάμεσα στις διάφορες συνθέσεις των μινωικού εικονογραφικού κύκλου, εκείνες οι οποίες γνώρισαν τη μεγαλύτερη επιτυχία στη μυκηναϊκή τέχνη ήταν οι εραλδικές, τα αντιθετικά συμπλέγματα. Αλλά οι Μινωίτες ακόμη κι όταν απεικονίζουν αντιθετικά συμπλέγματα, θέμα στατικό από τη φύση του, το χειρίζονται με άνεση δίνοντας ελευθερία στο χώρο ενώ οι Μυκηναίοι το τυποποιούν. Η τάση αυτή για σχηματοποίηση εμφανίζεται εντονότερα με την πάροδο του χρόνου, κυρίως προς το τέλος της εποχής.

Από την ΥΕ ΙΙΙ περίοδο σώζονται πολλές σφραγίδες. Τις φορούσαν στον καρπό του χεριού, με τη σφραγιστική επιφάνεια από μέσα, ή τις κρεμούσαν στο λαιμό. Για την κατασκευή τους χρησιμοποιούσαν διάφορα υλικά, όπως ημιπολύτιμοι λίθοι -αχάτες, χαλκηδόνιοι, lapis lazuli, αιματίτες- αλλά και ελεφαντόδοντο ή κεχριμπάρι. Στο τέλος της Μυκηναϊκής εποχής όμως προτιμούνται τα πιο φθηνά και εύκολα στην κατεργασία υλικά, όπως ο στεατίτης και ο οφίτης, καθώς και η υαλόμαζα, της οποίας η χρήση για την κατασκευή σφραγιδολίθων που χύνονται σε μήτρες εμφανίζεται στα μέσα του 14ου αι. π.Χ. Εξάλλου μετά από το 1300 π.Χ. παρατηρούνται διαφορές και στην επεξεργασία η οποία δεν είναι πια τόσο επιμελημένη όσο παλαιότερα. Τα σχήματα των σφραγιδολίθων της ΥΕ ΙΙΙ περιόδου παρουσιάζουν επίσης ποικιλία: συνηθίζονται τα αμυγδαλοειδή σχήματα, τα πρίσματα, καθώς και οι πεπιεσμένοι κύλινδροι. Το σχήμα όμως το οποίο κατεξοχήν επικρατεί είναι το φακοειδές, που συνηθίζεται και ως το τέλος της Μυκηναϊκής εποχής. Πολλές εξάλλου σφραγίδες, κυρίως ορισμένες από αυτές που έχουν επιμελημένη εκτέλεση, είναι χρυσόδετες.

Χρυσά δαχτυλίδια με έγγλυφη παράσταση στη σφραγιστική επιφάνεια εξακολουθούν να κατασκευάζονται στην ΥΕ ΙΙΙ, η χρήση τους όμως αρχίζει, καθώς φαίνεται, να λιγοστεύει και υπάρχουν ενδείξεις ότι μετά το 1250 π.Χ. τα δαχτυλίδια αυτά, όπως και τα άλλα πολυτελή και ακριβά αντικείμενα, δεν κατασκευάζονταν πια καθόλου, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως τα δαχτυλίδια από το νεκροταφείο της Περατής.

Στα χρόνια της στροφής από τον 15ο προς τον 14ο αι. κατασκευάζονταν χρυσά δαχτυλίδια εξαιρετικής τέχνης. Από έναν θαλαμωτό τάφο της κάτω πόλης των Μυκηνών προέρχεται ένα δαχτυλίδι με εξαιρετικά λεπτή τεχνική εκτέλεση, σπουδαιότατο για την κατανόηση της θρησκείας των Μυκηναίων. Η παράσταση που εικονίζεται στη σφενδόνη περιγράφει μια τελετουργία που έχει ασφαλώς μινωική προέλευση. Η σκηνή εκτυλίσσεται μέσα στον ιερό περίβολο. Εικονίζονται τρεις κομψές μορφές, δύο γυναικείες και μία ανδρική, που φορούν ενδύματα μινωικού τύπου. Η μια γυναικεία μορφή -ιέρεια;- στο κέντρο, χορεύει και "πλήττει τους μηρούς", χορευτική στάση γνωστή από τον ομηρικό Ύμνο προς την Δήμητρα, όπου

αναφέρεται ότι η *Μετάνειρα ... άμφω πλήξατο μηρώ*. Η ανδρική μορφή γονατίζει μπροστά σ' ένα βωμό, κάτω από τον οποίον διακρίνεται ιερός βαίτυλος και οκτώσχημη ασπίδα, και τραντάζει δυνατά το ιερό δένδρο που βρίσκεται επάνω στον βωμό. Η άλλη γυναικεία μορφή, από την αντίθετη πλευρά, είναι σκυμμένη πάνω σ' έναν άλλο βωμό και φαίνεται να θρηνεί.

Η τελετουργία αυτή συνδέεται με τη δενδρολατρεία, περιγράφει την έκσταση που φέρνει η επαφή με το δένδρο, και εντάσσεται μέσα στον γενικό κύκλο των εορτών που σχετίζονται με την ευφορία της γης και την εναλλαγή των εποχών. Ο χορός εξάλλου είναι μια ιεροτελεστία που συνδέεται με τη λατρεία της θεάς της φύσης.

Το χρυσό αυτό δαχτυλίδι παρουσιάζει πολλές αναλογίες με ένα μινωικό από τις Αρχάνες, όπου εικονίζεται επίσης μια ιεροτελεστία που συνοδεύεται με χορό. Ίσως και το δαχτυλίδι των Μυκηνών να είναι μινωικό έργο εισηγμένο από την Κρήτη, ή έργο Μινωίτη που δούλευε στην ηπειρωτική Ελλάδα.

Στον ίδιο τάφο έχει βρεθεί ένα χρυσό δαχτυλίδι που φέρει μια εντελώς πρωτότυπα παράσταση. Δύο γυναικείες μορφές με μινωικό ένδυμα εικονίζονται κατά κρόταφον σε επίσημη στάση προσευχής, με το ένα χέρι σηκωμένο προς το πρόσωπο, και πλαισιώνουν συμμετρικά ένα οικοδόμημα του οποίου η πρόσοψη υψώνεται ανάμεσά τους, ενώ το πίσω μέρος του αποδίδεται προοπτικά. Πρόκειται για ένα ιερό κτίσμα που στέφεται με βωμό ο οποίος φέρει ανθοδοχείο με φυτά που θυμίζουν ανάλογη παράσταση σε τοιχογραφία της Αμνισού. Επάνω στο ιερό κτίσμα ή πολύ κοντά σ' αυτό, εικονίζονται "στάχια". Ένα δένδρο στην άκρη υποδηλώνει ότι η σκηνή διαδραματίζεται σε δενδροφυτεμένο μέρος, ίσως σε άλσος. Η παράσταση αυτή εικονίζει μια τελετουργία που σχετίζεται με τη βλάστηση και τη θεά της ευφορίας. Η τεχνοτροπία είναι κι εδώ μινωικού τύπου γι' αυτό και το δαχτυλίδι αυτό θεωρείται έργο Μινωίτη καλλιτέχνη.

Ένα χρυσό δαχτυλίδι από θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών εικονίζει μια ανδρική μορφή που στέκεται μπροστά σ' έναν περίβολο και αγγίζει το ιερό δένδρο, ενώ την ακολουθεί ένας αίγαγρος που ίσως προορίζεται για θυσία. Πρόκειται για μια θρησκευτική σκηνή που σχετίζεται με τη δενδρολατρεία. Το δαχτυλίδι είναι από τα παλαιότερα της ΥΕ ΙΙΙ περιόδου και έχει εξαιρετική εργασία. Σ' ένα άλλο χρυσό δαχτυλίδι, επίσης από θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών, εικονίζεται μια σκηνή που έχει συμβολικά ονομασθεί "ιερά συνομιλία" -*sacra conversazione*:- μία γυναικεία θεϊκή μορφή με πολυτελές ένδυμα κάθεται μπροστά από το ιερό δένδρο ενώ ένας άνδρας που κρατά δόρυ της αγγίζει ελαφρά το χέρι.

Θρησκευτικό είναι και το θέμα που εικονίζεται σ' ένα άλλο χρυσό δαχτυλίδι από θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών. Τρεις γυναικείες μορφές, τρεις λατρεύτριες, προχωρούν προς ένα ιερό οικοδόμημα υψώνοντας το ένα χέρι προς το πρόσωπο, χαρακτηριστική λατρευτική οικονομία, γνωστή από πολλές παραστάσεις.

Στις αρχές της ΥΕ ΙΙΙ Α περιόδου ανήκουν δύο ακόμη χρυσά δαχτυλίδια μυκηναϊκής τεχνοτροπίας από τον ίδιο θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών. Και στα δύο εικονίζονται τα πιο χαρακτηριστικά από τα μυθικά όντα, η σφίγγα και ο γρύπας.

Στο ένα χρυσό δαχτυλίδι εικονίζεται φτερωτή σφίγγα με στέμμα και λοφίο, σαν λεπτό στέλεχος, που καταλήγει σε έλικες. Το κάλυμμα αυτό της κεφαλής χαρακτηρίζει ιερά πρόσωπα και είναι γνωστό από πολλές παραστάσεις ιερών μορφών. Η μορφή της σφίγγας αποδίδεται με απλοποιημένη τεχνοτροπία. Τα φτερά συνδέονται άτεχνα με το σώμα. Οι κυματιστές ταινίες που ξεκινούν από τον λαιμό είναι μια παρερμηνεία του δεύτερου φτερού που έχουν συνήθως οι σφίγγες. Ο καλλιτέχνης αντιγράφει μια εικόνα που του είναι γενικά οικεία, αλλά δεν έχει εννοήσει καλά τη λειτουργία των λεπτομερειών και τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται τα μέλη του σώματος. Στο άλλο δαχτυλίδι εικονίζεται καθιστή μορφή που φορά ιερατικό χιτώνα και κρατά έναν γρύπα από μια ταινία. Η σύνθεση είναι απλή: δύο μόνο μορφές σε μια συμβατική στάση. Σχεδόν συντομογραφικά υποδηλώνεται ο ιερός χαρακτήρας της σκηνής, αλλά και η τεχνοτροπία είναι απλουστευμένη, χωρίς πολλές λεπτομέρειες και χωρίς ιδιαίτερο ρυθμό. Συγκρίνοντας την παράσταση αυτή με μια ανάλογη που κοσμεί μια σφραγίδα από τις Αρχάνες, διακρίνουμε τη διαφορετική ευαισθησία του μινωίτη καλλιτέχνη.

Παρατηρούμε ότι η παρακμή της τέχνης της σφραγιδογλυφίας ουσιαστικά αρχίζει από το 1400 π.Χ. Τα σχήματα των σφραγίδων απλοποιούνται, τα περιγράμματα των μορφών σκληραίνουν βαθμιαία προς το τέλος των μυκηναϊκών χρόνων. Τα μέλη του σώματος δεν συνδέονται πια οργανικά μεταξύ τους, αλλά μόνον οπτικά, με μικρές κουκκίδες στη θέση των αρθρώσεων. Οι ίδιες οι μορφές τυποποιούνται, ώσπου γίνονται άψυχες σιλουέτες. Οι τεχνοτροπικές αυτές αλλαγές έχουν σαν αποτέλεσμα να γίνεται συχνά η παράσταση δυσνόητη. Η "διάλυση των στυλ", του ρυθμού, αρχίζει να παρατηρείται ήδη από το 1400 π.Χ. και φτάνει σε οριακό σημείο στα τέλη του 13ου αι.

Από το 1400 π.Χ., και κυρίως από τις αρχές του 13ου αι., όταν τα μυκηναϊκά κέντρα αποκτούν πολιτική και οικονομική δύναμη, η μυκηναϊκή τέχνη γνωρίζει μια εποχή ομοιογένειας, ευρείας διάδοσης, και εξαπλώνεται κυριολεκτικά στη Μεσόγειο. Αλλά ενώ ο μυκηναϊκός κόσμος γνωρίζει μεγάλη ακμή και ευμάρεια, στην καλλιτεχνική έκφραση εμφανίζεται προοδευτικά έλλειψη φαντασίας και τυποποίηση των παλαιών θεμάτων. Μόνο

Σφραγιδογλυφία

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator
Πέμπτη, 30 Οκτώβριος 2008 20:17 -

δύο μνημειακές τέχνες εξαιρούνται από τη γενικότερη τάση και αναπτύσσονται συμβαδίζοντας με την οικονομική άνθηση: η αρχιτεκτονική, που εξελίσσεται πραγματικά ραγδαία, και η μνημειώδης γλυπτική, που φαίνεται να παίρνει ένα νέο ξεκίνημα. Πράγματι παρατηρούμε ότι μέσα στον 13ο αι. εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τη γλυπτή διακόσμηση των μνημείων, η οποία όμως δεν έλαβε μεγάλη έκταση και οι επιδόσεις των Μυκηναίων στη μορφή αυτής της τέχνης αντιπροσωπεύονται με λίγα παραδείγματα.

Στη σφραγιδογλυφία μια μικρή αναγέννηση θα σημειωθεί προς το τέλος του 13ου αι. Από το 1200 π.Χ. και εξής όμως δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι συνεχίζεται η τέχνη αυτή, αλλά ούτε καν ότι συνεχίζεται η χρήση της σφραγίδας.

Φαίνεται ότι μόνο λίγες σφραγίδες κατασκευάζονται ακόμη στην περιφέρεια του μυκηναϊκού κόσμου στην Κεφαλληνία, τη Νάξο, την Περατή, όπου είχαν καταφύγει πρόσφυγες μετά τις αναταραχές του 1200 π.Χ. Με την οριστική διάλυση του μυκηναϊκού κόσμου χάνεται η τέχνη της σφραγιδογλυφίας εντελώς. Παλαιές σφραγίδες εξακολουθούσαν να φοριούνται σαν κοσμήματα και οπωσδήποτε υπήρχε πάντα η πίστη στις μαγικές τους ιδιότητες, γι' αυτό και ίσως στους τάφους και τα ιερά των Σκοτεινών Αιώνων ανευρίσκονται σφραγίδες της Χάλκινης Εποχής. Η σφραγιδογλυφία εμφανίστηκε ξανά στην Ελλάδα με την αναγέννηση της ελληνικής τέχνης τον 7ο αι. π.Χ.